

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית כה, טז)
 "זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ד"ט)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת אחרי קדושים תשפ"ו • שנה ו' - גליון ע"ר • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית הארבע
 מערכת אכל"ס

דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת
 אל הקדש מבית לפרכת אל פני הפפרת (טו, ב).

אם מיתה בידי שמים עונשין מן הדין

בספר קהלת יעקב (חלק תוספות דרבנן אות א כלל י) הקשה, בהא דאמרינן במנחות (כו): ליכתוב רחמנא 'מבית לפרוכת', ולא בעי 'אל פני הכפורת', ואנא אמינא, מבית לפרוכת במיתה (בידי שמים) - אל פני הכפורת מיבעיא כו'. והקשה דהא אין עונשין מן הדין (ראה סנהדרין עג), ובא שם להוכיח מזה דמיתה בידי שמים עונשין מן הדין, עיין שם היטב.

ולכאורה הרי באותה סוגיא עצמה שם, אמר גם כן דרבנן לית להו דרבי יהודה - דסבירא ליה שם דהנכנס להיכל כולו בארבעים, וכן הונכס בקדשי הקדשים מבית לפרוכת בארבעים, והנכנס בקדשי הקדשים אל פני הכפורת (עד לפני הארון) במיתה, משום דאם כן ליכתוב רחמנא 'אל הקודש' (היכל) ו'אל פני הכפורת' ולא בעי 'מבית לפרוכת', ואנא אמינא, היכל מחייב (ארבעים) - מבית לפרוכת מיבעיא כו'. הרי דגם במכות אמר בגמרא סברא זאת, ובמלקות וודאי הא אין עונשין מן הדין (ראה בית האוצר מערכת א כלל נח ד"ה אין).

ועיין שם בפירוש רש"י במנחות שם (ד"ה מביעיא), דפירש אהא ד'היכל מיחייב - מבית לפרוכת מיבעיא', וז"ל: הא היכל בכלל מבית לפרוכת, דלא נכנס לשם אלא דרך היכל, ומשעת ביאת היכל קם ליה במלקות, עכ"ל. והכי נמי פירש (ד"ה אל הב') אהך ד'מבית לפרוכת מיחייב - אל פני הכפורת מיבעיא', וז"ל: הא בשעה שנכנס מבית לפרוכת כבר אחייב מיתה, עכ"ל. ואם כן לפירוש רש"י הנ"ל, הא לא שייך כאן כלל הא דאין עונשין מן הדין, שהרי אין כוונת הגמרא לקל וחומר כלל, רק הכוונה דהא כבר איחייב בהיותו בהיכל ובהיותו מבית לפרוכת.

וצריך לומר, דכוונת הקהלת יעקב אהא דמשני בגמרא שם אהך קושיא דמבית לפרוכת מיחייב - אל פני הכפורת מיבעיא, ומשני, דאצטרריך קרא למעוטי דרך משופש (משופש, כגון שחתר החומה דלפני ולפנים, ולא נכנס דרך ההיכל, ולא היה מבית לפרוכת תחלה, רק נכנס מיד אל פני הכפורת). ואם כן מבואר, דלפי האמת איצטרריך קרא למעוטי דרך משופש, דבכהאי גוונא לא היה תחלה מבית לפרוכת. ואי איתא, למה לי קרא, ומאי הוה אמינא שיתחייב, הא נהי דקדושת פני הכפורת עדיפא ממבית לפרוכת - ויש ללמוד פני הכפורת בקל וחומר ממבית לפרוכת, עם כל זה, בקל וחומר הא ליכא

עיין מאירי (שם נט. ד"ה דם) שכתב: לכפרה ניתן ולא למעילה, רצה לומר, לטובה ולא לרעה, שלא להתערב קטיגור בסניגורו, עכ"ל. כוונתו, דאילו היתה קדושתו קדושה למעול, והיה בקדושתו אפשריות על ידי זה לבוא על ידה לידי חטא במעילה, אז היה אפשריות זה עצמו עניין אחיות קטיגור, ולא היה אפשר לו להיות סניגור ומכפר כראוי.

אי נמי כוונתו, דהיה אפשר שיארע בפועל שימעול אדם בדם ולא ידע, כיון דמעילה בשוגג (ראה לעיל ה, טו), ואז כיון שהיה נעשה בו חטא בפועל אזי היה בו עירוב קטיגור, והיה מגרע אז כח סניגורו וכפרתו, ולכן היותו בא לכפרה מחייב שלא יהיה בו מעילה, וזהו 'לכפרה נתתיו ולא למעילה', ודו"ק.

והנה מה שכתב 'רצה לומר לטובה ולא לרעה', הוא לפי זה כדרשא דיבמות (ס), 'לרצון להם' (שמות כה, לח) - לרצון ולא לפורעניות.

חוסן יוסף
 אות טטו

לא תלין פעלת שכיר אהך עד בקר (יט, יא).

אם אין למשכיר מעות רק כדי חיותו

יש לעיין בלא תעשה ד'בל תלין פעולת שכיר', היכא דאין לו מעות רק כדי חיותו, ואם יתנם לשכיר ימות, אם יש הלא תעשה.

והיכא דאין השכיר צריך למעות לחיו, דיש לו בלאו הכי, פשיטא דאינו צריך לתת, דאפילו היו המעות של שכיר ממש, הא מותר להציל עצמו בממונו של חבירו (עיין רא"ש בבא קמא פ"ו סימן יב), רק שחייב לשלם אחר כך (ראה שם; ורשב"א שם פא: ד"ה מפסג). ורק היכא דגם לשכיר צריך כדי חייו, יש לומר דלא שייך כאן מאי חזית דדמא דחברך סומק טפי, דלמא דמא דידך סומק טפי (ראה פסחים כה), דכיון דעל כרחך נפש אחת תהיה אבודה, ואילו באיבוד עצמו לא יעשה עבירת 'לא תלין', מה שאין כן כשלא יתן לשכיר ויאבד נפש השכיר, יהיה מצדו עבירת 'לא תלין', לכן שוב עדיף שיתן לשכיר, ולא שייך סברת רש"י פסחים (שם) דכיון דבין כך ובין כך נפש אבודה וכו'.¹ ועיין מהרי"ט קידושין (כ. ד"ה ואכתב², עיין שם היטב.

למילף חיוב מיתה בידי שמים, משום דאין עונשין מן הדין, ועל כרחך דמיתה בידי שמים עונשין שפיר מן הדין, וזה פשוט.

והנה בספר קהלת יעקב שם כתב על הראיה הזאת, דשמא יש לומר דגילוי מילתא בעלמא הוא, עכ"ל. וכוונתו נראה, דקדושה יתירה ד'פני הכפורת' נכללת גם כן ערך קדושת 'מבית לפרוכת', שהרי שניהם בקדשי קדשים, ואם כן הרי יש גם בפני הכפורת קדושת מבית לפרוכת, אלא דיש בה עוד קדושה נוספת, ועל כן שפיר הוא רק גילוי מילתא בעלמא, ולא חשוב עונש מן הדין, ודו"ק.

גליוני הש"ס
 ירושלמי מעד כרך ד

איש איש מבית ישראל וגו'
 אשר יעלה עלה או זבח (יז, ח).

העלאת זר בחוץ

בעניין העלאת בחוץ, הבאתי כבר שיטה מקובצת כריתות (ג: אות יג), דאין חיוב רק בכהן, דזר אין ראוי לפנים.

וצריך עיון, דכל שבפנים אם עלה לא ירד - יש עליו חיוב בחוץ (ראה וזבחים קט), ועבודת זר נמי אם עלה לא ירד (ראה יומא כד: וברש"י ד"ה בין). ואולם בירושלמי יומא (פ"ב ה"א), ארבע עבודות שהכהן מתחייב עליהן מבחוץ, זר מתחייב עליהן מבפנים, ואיזו זו - זו הקטרה וזריקה וניסוך המים והיין. משמע כשיטה מקובצת הנ"ל, דזר אין מתחייב בחוץ. ועיין שם בקרבן עדה (ד"ה עבודות) דפירש, אפילו כהן. והוא דוחק, דאם כן הוה ליה למימר בקצרה ארבע עבודות שחייבין עליהן מבחוץ.

גליוני הש"ס
 יומא נט:

פי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתי
 לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם (יז, יא).

ביאור הא דדם לא ניתן למעילה

ביומא (טו), מנא הני מילי (דאין מעילה בדמים), דבי רבי שמעון תנא, 'לכפר' - לכפרה נתתיו ולא למעילה.

מרגניתא דיוסף

ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכינת חמדה מתורת רבינו זי"ע

צבע של קליפי רמון שוקל יותר מצבע של קליפי אגוז

ירושלמי ערלה (פ"ג ה"א), צבעו (לבגד) בקליפי אגוז של ערלה, וחזר וצבעו בקליפי רימון של חולין כו'.

נראה מן הירושלמי עצמו, דצבע של קליפי רמון שוקל יותר במשקלו מן צבע של קליפי אגוז, דכך הוא בטבע, דהצבע של קליפי רמון כבד יותר, כמו דזהב כבד מכסף כמותו שוה, וכהנה הרבה דברים. ועל כן אמר, דראוי שהצבע של קליפי רמון יבטל ברוב - היינו ברוב משקלו, כהך דיעוגלי דבילה דהגדולים מעלין את הקטנים במשקל. ודחי, דתמן - מין במינו ובטל ברוב, ברם הכא - מין בשאינו מינו, ומיין בשאינו מינו אין בטל ברוב.

(א) היינו, סברת רש"י בהא דאמרינן: "מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי", וז"ל: "דמכל מקום יש כאן אבוד נפש, והתורה לא התירה לדחות את המצוה (מפני פיקוח נפש) אלא מפני חובת נפשו של ישראל, וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה, מי יאמר שנפשו הבינה לפני המקום יותר משל זה, דילמא של זה הבינה טפי עליו ונמצא עבירה נעשית ונפש אבודה".

(ב) שכתב: "...וכן אם תבע שכרו ואין בידו אלא למוזנות עצמו, מי לא בעי לקיימי מצות 'לא תלין פעולת שכיר'".

לפי דרכנו, דחיוב השבת הוא עוד יותר משלשה ימים קודם לשבת, וכמובן.

הושע העמיד המאורות שלא יחללו שבת

ועיין פרקי רבי אליעזר (פרק גב) וז"ל: מופת ששי, מיום שנבראו שמים וארץ, הירח וכוכבים ומלות עולין להאיר על הארץ, ואינן מערערין זה עם זה, עד שבא יהושע ועשה מלחמתן של ישראל, וערב שבת היתה, וראה יהושע בצרתן של ישראל - שלא יחללו את השבת, ועוד שראה חרטומי ע"כ"ס כובשין במזלות באים על ישראל, מה עשה יהושע, פשט יד לאור השמש ולאור הירח ולאור הכוכבים, והזכיר עליהם את השם, ועמדו כל אחד ואחד ל"ו שעות עד מוצאי שבת, שנאמר (יהושע י, ג) 'וידום השמש וירח עמד' וגו', עכ"ל.

ויש ללמוד דיש חיוב המצוה לפני זמן המצוה, מדאמר 'וראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו'. אולם, מדרבנן וודאי נראה דיש חיוב ככהאי גוונא גם לפני הזמן, וכמו שכתבתי **בלקח טוב** (כלל ו פסקא א), ואם כן יש לומר, דעשה הנס עבור החיוב דרבנן.

מחלוקת ראשונים בזה

ונראה עוד, דדבר זה מחלוקת הרשב"א והר"ן. עיין **חידושי הר"ן** בבא מציעא (ז. ד"ה ולענין) מה שהביא שם בשם **הרשב"א ז"ל** [וז"ל: ושמענין מהכא, שאפילו לומר לגוי בחול שיעשה מלאכה בשבת אסור משום אמירה לגוי, דומיא דחסום פרתי ודוש בה (שם) שאמר לו קודם דישא, ומה שכתב עליו: ואין ראייה זו מחוורת בעיני כלל, דשאני הכא שהוא אומר כן בזמן שהוא אסור לדוש בחסימה, אבל בחול שלא חל עדיין איסור מלאכת שבת, ליכא למילף מהכא, עיין שם היטב.

ונראה דפליגי בהנ"ל, דסברת הרשב"א, דגם בחול יש החיוב על האדם שלא לעשות מלאכה בשבת הבא, ואי דחסר זמן השבת לעניין איסור בפועל, הא זמן ממילא קאתיא (ראה פסחים ז:), ואינו חסרון יותר מחסרון הדישה לעניין חסימה, דיש חיוב על האדם דבשעת דישה לא תהא חסימה, ואם כן הרי חסר הדישה עדיין, אלא דבידו לדוש, וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי, והכא נמי מחוסר זמן הא לא הוי חסרון, כיון דממילא קאתיא.

וסברת הר"ן, דבחול אין עדיין החיוב כלל שלא לעשות מלאכה בשבת הבא, ובשבת הוא שיחול חיוב הזה, ולכן שפיר אין לדון ממה שאסור לומר לגוי לחסום בשעה שכבר יש על האדם החיוב שלא לחסום אילו ידוש, שיהיה אסור לומר בזמן היתיר לעשות דבר בזמן אשר בו הוא שיחול עליו האיסור, עיין שם היטב ברי"ן דמשמעות לשונן מפורש כן.

לקח טוב כלל ו פסקא צד-צח;
בית האוצר מערכת א כלל קצו ד"ה
אפשר; גליוני הש"ס שבת יט. ד"ה אין

(א) דברי רבינו אלה קאי על מה שהקדים שם: "זכור אני סברא אחת, אשר ראיתי עוד בבחורתי בספר **פתח הבית**... דבכל השנה כולה יש חיוב אקרקפתא דגברא להתענות כשיגיע יום הכיפורים, וכל מצות עשה אקרקפתא דגברא מונחים כשנעשה גדול לקיים כל אחת בזמנה...", ועל זה ממשיך רבינו כי: "אין סברתו זאת פשוטה...", ומעיר ובא בהמשך דבריו בענין זה מ"ד מקומות, כאן הובא מה ששייך לענין חיוב השבת קודם השבת.

(ב) בגמרא שם איתא: "איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן - כי אמרינן אמירה לנכרי שבות, הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לא - לא, או דלמא לא שגא. תא שמע, נכרי הדש בפרתו של ישראל, אינו עובר משום 'בל תחסום', מעבר הוא דלא עבר, הא איסורא איכא. בדין הוא דאיסורא נמי ליכא, ואידי דתנא סיפא דישאל הדש בפרתו של נכרי עובר, תנא רישא אינו עובר".

פרק י (א)

ענין השבת קודם השבת

חיוב השבת תשעה חדשים קודם לשבת

המקום הג', בנדה (לח.), חסידים הראשונים לא היו משמשים מטותיהם אלא ברביעי בשבת, שלא יבואו נשותיהם לידי חילול שבת (שאם התשמיש הוא לפני רביעי בשבת, אפשר שתהיה הלידה בשבת, ויוצרך לחלל עליה את השבת), עכ"ל הגמרא.

ומוכח, דלאו דוקא שלשה ימים קודם לשבת יש חיוב השבת, כי אם החיוב הוא לגמרי מאז, שהרי הך

יש מקום ספק, אם מצות הנוהגות בזמנים מיוחדים, כל עיקר החיוב שלהם הוא רק בשעת זמן המצוה, ועל דרך משל - מצות סוכה ולולב, חל החיוב על האדם רק בסוכות, וקודם לזה אין עליו ענין החיוב. או דילמא, מאז שנעשה גדול - החיוב מוטל עליו לקחת לולב ולישב בסוכה בזמנו, ואין שום חילוק בין לפני הזמן לתוך הזמן רק לענין הקיום בפועל, שהקיום בפועל הוא רק בתוך הזמן, ומפאת הקיום בפועל הוא שנקראו מצות דומים לשאר מצוות עשה שהזמן גרמא, לפי שאינם דומים לשאר מצוות שקיומם תמיד, אבל ענין החיוב אין שום חילוק בו בין לפני הזמן לתוך הזמן". ויש לי להעיר בזה מכמה מקומות בעזרת השם יתברך, והם:

אסור לעשות קודם השבת מעשה המביא לידי חילול שבת

המקום הא', **בבעל המאור** סוף פרק קמא דשבת (ו. מדפי הרי"ף), דאחא דאין מפליגין בספינה ואין צריך על עיירות של עכו"ם פחות משלשה ימים קודם לשבת (שבת יט.) - כתב הטעם, משום דמקום סכנה הם, ואפשר שתגרום הסכנה איזה חילול שבת, ונראה כמ"תנה לדחות את השבת, מפני שאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש (יומא פב.). והוא הדין, להפריש במדבריות וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת - דאסור, עכ"ל.

המקום הב', **בש"ך** יורה דעה (סימן רסו ס"ק יח) הביא בשם **הרשב"ץ** (שו"ת תשב"ץ ח"א סימן כא ד"ה ומכאן), דמילה שלא בזמנה אסור למול בחמישי בשבת, משום דיהיה השבת שלישי למילה שהוא יום מסוכן, ושמה יצטרך לחלל את השבת, עיין שם היטב.

ומוכח משני מקומות אלה, דחיוב המצוה הוא עוד לפני זמן המצוה. דאם לא כן, לא היה לנו לחוש בחול לגרם חילול שבת הבא, כיון שלפני השבת אין כאן עדיין חיוב השבת כלל, וביום השבת עצמו הרי בדין יחללנו, כיון דפיקוח נפש דוחה שבת. מה שאין כן אם החיוב הוא עוד לפני השבת - לשבות בשבת ביום שיהיה, אזי שפיר חייב לראות גם לפני השבת שלא יהיה חילול שבת ביום השבת, ודו"ק.

ואולם הבעל המאור כתב שם בטעמו של דבר, משום דכל שלשה ימים קודם לשבת - קמי שבתא מיקריין (ראה פסחים קו.), עיין שם היטב. ואם כן אדרבה מוכח מזה, דאין חיוב המצוה לפני הזמן, ורק בשלשה ימים קודם השבת דוקא הוי החיוב, משום דשלשה ימים הנ"ל שייכי טפי לשבת.

שביבי יוסף

אלומת אור לחקירות יסודות סברות וכללים המפורסם בתורת רבינו ז"ע

גדר וענין טהרה

"טהרה אינו שלילת הטומאה לבד - שאינו טמא, רק הוא מציאות עצמי ומעלה עצמותית בחיוב"

בית האוצר מערכת ב כלל יח אות ה

אם יש הוכחה ממה שנתמעט הקאה

ועיין עוד שם ברמב"ם (ה"י) שכתב וז"ל: הבולע נבלת עוף טהור, ואחר שבלעה הקיאה - קודם שתתעכל, הרי זה אינה מטמא כשתצא לגרונו בשעה שמקיאה, שאינה מטמאה בבית הנפש אלא בשעת בליעה, לא בשעה שמקיאה, עכ"ל. **ובכסף משנה** הביא על זה דברי התורת כהנים פרשת אחרי מות (פרק יב ברייתא ד), וז"ל: יכול אם הקיאה תהא מטמאה בגדים בדרך יציאתה, תלמוד לומר 'אשר תאכל' - בדרך אכילתה היא מטמאה ואינה מטמאה דרך יציאתה, עכ"ל.

ומוכח קצת לכאורה, שאין הטומאה מטעם אכילה. דאם לא כן, למה לי קרא שאין מטמאה בשעה שמקיאה, פשיטא דההקאה איננה אכילה אף שנוגע בגרון בשעת הקאה, ואפילו אם ירגיש אז בגרון טעם המאכל, ואפילו למאן דאמר (חולין קג:) דהנאת גרון הוי אכילה, שהרי הרגשת הטעם בדרך הקאה על כל פנים היא שלא כדרך אכילתו, ולא חשיב אכילה.

ועוד, שהרי מפורש סוף פרק גיד הנשה (חולין שס) דאפילו למאן דאמר הנ"ל, אינו חייב - רק בבולע חצי כזית והקיאו וחזר ואכלו, עיין שם. ומבואר דאילו לא חזר ואכלו פטור, ואם כן על כרחך דההקאה אין נחשב לאכילה, דאם לא כן היה ראוי שהאכילה וההקאה יצטרפו, ויתחייב אפילו בלא חזר ואכלו.

אולם יש לומר, דזהו עצמו כוונת הלימוד של התורה כהנים, דכיון דכתיב 'אשר תאכל', על כן האכילה הוא הדבר המטמא, ולכן אינו מטמא בדרך יציאתו, לפי שאין היציאה אכילה וכנ"ל. ואדרבה יש להוכיח מזה איפכא, דכיון דחזונו דלקושטא דמילתא גילתה תורה דאינו מטמא בשעת הקאה, אם כן מוכח שכוונת התורה לא היתה שתהיה הטומאה מפאת מגע - מה שנוגע בגרון וכנ"ל, דאם כן היה ראוי שיטמא גם בשעת הקאה - כיון שנוגע גם אז בגרונו, ועל כרחך דהכוונה הוא שהאכילה הוא המטמא, ועל כן ההקאה שאיננה אכילה שפיר אינה מטמאה.

לערך לנר נע"ט מטמא מטעם משא - וקשה מכל האמור

והנה ראיתי בספר **ערוך לנר** בכריתות (כא) ד"ה אוצ"א שכתב וז"ל: אבל מכל מקום אפשר לקיים הגירסא על פי מאי דאמרין בנדה (מב:), איבעיא להו, מקום נבלת עוף טהור כו', רבא אמר בית הסתרים הוא, עיין שם. משמע דלרבא טומאת נבלת עוף בבית הבליעה גופא - הוא משום משא, אלא דגזירת הכתוב שאין לה טומאת משא אלא בבית הבליעה, עכ"ל.

ראו הביא לנו הגאון הזה ז"ל חדשות, דטומאת נבלת עוף טהור לרבא הוא מטעם משא. ואולם במחילת כבוד תורתו אישתמיטיה ליה כל הנך סוגיין דמנחות (ע) וביצה (י) וחולין (קכ), דמוכחי להדיא דהטומאה היא מטעם אכילה וכנ"ל. וגם מהא דמבואר ברמב"ם הנ"ל דאם כרך נבלת עוף טהור בסיב ובלעו טהור, מוכרח גם כן דאין הטומאה מטעם משא, דאם לא כן מה בכך שכרוך בסיב, הא סוף סוף הוא נושא את הנבילה. וגם מהא דמבואר שם דאין נבלת עוף טהור מטמא בשעה שמקיאה וכנ"ל גם כן מוכח כן, דאי איתא - הא גם בשעת ההקאה הוא נושא את הנבילה בבית הבליעה.

ואולם בזה יש לומר, דגזירת הכתוב הוא, וכדיליף ליה בתורת כהנים מקרא וכנ"ל (שם), וגזירת התורה היא דרך משא דשעת הבליעה מטמא, אבל לא משא דשעת הקאה. ואמנם מהא דזכרכו בסיב דטהור, דאין שם קרא על זה, שפיר יש ראייה מוכרחת דאין הטומאה מטעם משא וכנ"ל.²

וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה וגו'
ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר (וי, טו).

טומאת נבלת עוף טהור בתורת אכילה או מגע

~ מתוך: אתון דאורייתא כלל א ~

דיש לומר שפיר דהטומאה מטעם מגע, ואפקה רחמנא בלשון 'אכילה' לגלות דבעינן שיעור אכילה בכזית (ראה טהרות פ"א מ"א). וכעין שהיה בבית המנוגע, דכתיב גם כן (לעיל יד, מז) 'והאוכל בבית יכבס בגדיו', ואף על פי כן אין האכילה מטמא - רק השהיה בבית, ואפקה רחמנא בלשון 'אכילה' לומר דבעינן שישעה שיעור אכילה, וכמבואר בברכות (מא; עיין רש"י שם ד"ה בבית). וכן במי חטאת כתיב (במדבר יט, כא) 'ומה מי הגדה יכבס בגדיו', וקאי אנושא, והא דכתיב 'מזה' היינו לומר דבעינן שישא שיעור הזיה, כמבואר ביומא (יד) ובנדה (ט). וכן נבלת בהמה כתיב (לעיל יא, מ) 'והאוכל' - ליתן שיעור למגעו ולמשאו בכזית, וכמבואר בנדה (מב:).

ועיין בזבחים (ע) דמפורש שם, ד'אכילה' דכתיב נבלת עוף טהור אתי לגלות אשיעור אכילה בכזית. ועם כל זה אין להוכיח משם דהטומאה איננה מפאת אכילה - מדלא קאמר בפשיטות טפי דלהכי כתיב 'אכילה' משום שאכילת הנבלת עוף טהור הוא הוא הדבר המטמא, עיין שם היטב בסוגיא ותבן שאין ראייה משם.

אם יש ראייה מלשון הרמב"ם

ואמנם מלשון הרמב"ם בהלכותיו יש להוכיח כן קצת, מדכתב בהלכות אבות הטומאות (פ"ג ה"א) וז"ל: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא ולא כשהיא בתוך הפה, אלא בבית הבליעה, שנאמר 'וכל נפש אשר תאכל', אינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפש, וזה שנאמר 'תאכל' - לתת שיעור לטומאתה כשיעור אכילה שהיא כזית, עכ"ל.

ומוכח, דמה שנאמר 'תאכל' איננו מפאת שהאכילה עצמה היא היא המטמאה, כי אם הטומאה היא מטעם מגע, ואפקה רחמנא בלשון 'אכילה' לתת שיעור אכילה בכזית, דאם לא כן, הא בפשיטות ניחא מה דכתיב 'תאכל' וכנ"ל.

אלא דנדודע (ראה בית יוסף יו"ד סימן קצו סעיף ב ד"ה אבל; יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב), דהרמב"ם דרכו להעתיק לשון הגמרא כצורתו, ועל כן גם מזה אין ראייה לומר שהטומאה היא מטעם מגע.

נע"ט הכרוכה בחזרת אינו חוצץ - ולכן נחשב אכילה

ועיין עוד ברמב"ם שם (ה"ה) שכתב: הכורך כזית מבשר נבלת עוף טהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו, אף על פי שלא נגע בגרונו הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור. **ובכסף משנה** כתב וז"ל: והטעם נראה, דהיינו משום דכיון דחזרת מין מאכל הוא, על כן מין במינו אינו חוצץ (סוכה לז:), מה שאין כן בסיב, עכ"ל.

ויש מזה ראייה ברורה שאין הטומאה מטעם מגע. דאם לא כן, מה בכך דמין במינו אינו חוצץ, הא סוף סוף אין כאן מגע, ורק אכילה יוכל להחשב מפאת שמין במינו אינו חוצץ, אבל לא מגע, שהרי זה פשוט שאם יפסוק חזרת בין בשר אדם לנבלת בהמה לא יחשב זה מגע נבילה, ולא יוטמא האדם במגע נבילה.

יש להסתפק בטומאת נבילת עוף טהור דמטמא בבית הבליעה (ראה טהרות פ"א מ"א), אם ענין הטומאה הוא בתורת אכילה, שגזירת הכתוב היא שאכילת נבילת עוף טהור מטמא, או דילמא גם היא טומאת מגע היא, אלא דשאר המטמאים במגע - מטמא בכל מקום שיגע מן הגוף (ראה רמב"ם הלכות טומאת מת פ"א ה"ג), ונבילת עוף טהור גילתה תורה דאינה מטמאה במגעו רק במקום מיוחד - בבית הבליעה, וגזירת הכתוב הוא שמטמאה על ידי מגע בית הסתרים (ראה רש"י חולין לד. ד"ה דחידוש), ועל כל פנים רק מטעם מגע היא - לא מטעם אכילה, ודו"ק.³

הוכחה ממה שמטמאת רק בדרך אכילה

ונראה לענ"ד מוכח מכמה דוכתי שהיא רק מטעם אכילה, והם: מש"ס מנחות (ע), דבעי למימר התם דאם הכניס פיו למעי נבילת עוף טהור ואכל הבצים אשר בפנים, אינו טמא כדן האוכל נבלת עוף טהור, משום דלא עבידי אינשי דאכלי הכי, ובטלה דעתו אצל כל אדם, ומסיק דעבידי אינשי דאכלי הכי, עיין שם.

ומוכח, דהטומאה היא מטעם אכילה. דאי נימא דמטעם מגע היא, אם כן מה בכך דלא עבידי אינשי דאכלי הכי, הא סוף סוף נגע הנבלת עוף טהור בבית הבליעה ויש כאן מגע, ועל כרחך דרק השם 'אכילה' מטמאהו, ועל כן כיון דלא עבידי אינשי דאכלי הכי והוי שלא כדרך אכילתו ולא חשיב אכילה (ראה פסחים כד:), על כן שפיר ראוי שיהיה טהור.

ועיין עוד בביצה (י), דאהא דתניא דהאוכל מנבלת עוף טהור מן האשכול של ביצים מן הקורקבן ובני מעיים טמא, קאמר בגמרא דאף גב דבשר נינהו, עם כל זה כיון דאיכא אינשי דלא אכלי להו לאשכול וקורקבן וכו' משום הכי איצטרך לאשמעינן דמטמא, עיין שם. ומוכח גם מזה, דהטומאה היא מפאת אכילה, ועל כן כיון דאיכא אינשי דלא אכלי, הוה אמינא דחשיב שלא כדרך אכילתו ולא הוי אכילה ואינו מטמא וכנ"ל.

נע"ט שהמחהו אינו בכלל אכילה - ולכך היה הריא שלא יטמא

בחולין (קכ), תניא גבי נבלת עוף טהור, דאם המחזה באור טמא, ופריך הש"ס, הא 'אכילה' כתיבא ביה (ראה להלן כב, ח), עיין שם. ומוכח גם כן דאין הטומאה מטעם מגע, דאם לא כן, מה בכך דאכילה כתיבא ביה ושתיה איננה בכלל אכילה, הא סוף סוף יש כאן מגע נבילת עוף טהור, כיון דלא פקע מיניה שם 'נבילה' על ידי שהמחהו באור, דהא פריך רק מכח דאכילה כתיבא ביה וליכא, ומוכח דעצמותו אכתי נבילה היא, והחסרו רק מפאת שאיננו אוכלו - רק שותהו. ועל כרחך דטומאת נבלת עוף טהור היא מטעם אכילה ולא מטעם מגע, ועל כן שפיר פריך דאכילה כתיבא ביה וליכא.

מלשון 'אכילה' שבפסוק אין ראייה - שבא רק לגלות על השיעור

ודע, דמגופא דקרא דכתיב 'וכל נפש אשר תאכל נבילה' וגו', אין להוכיח שהטומאה מפאת אכילה.

(א) ורבינו האריך כדרכו בחקירה זו מכמה מקומות בש"ס, וכאן הובא אך מעט מפאת קוצר היריעה. (ב) וכתב רבינו בהמשך דבריו, שמהסוגיא בנדה שהוכיח הערוך לנר אין שום משמעות לזה, ראה שם.

ויש לומר, דוהו באמת כוונת הגמרא כאן, במה שכלל לשונו ואמר 'אבל הני עופות דקדושת הגוף נינהו, ולא נאמר אלא בבמה'. היינו דכיון דהך דרבי אבין היא איבעיא דלא איפשיטא, עיין שם היטב בזבחים, ולהכי אמר בתרתי גוונא, דאם נאמר דאין הצואר חשוב כלי, אם כן אין להם להפדות, כיון דהקדושת פה לבד הוי קדושת הגוף גמור על ידי כלי וכנ"ל, ואם נאמר דהצואר חשוב כלי, מכל מקום לית להו פדיון, מפאת שלא נאמר פדיון אלא בבמה, ודו"ק.

והנה ראינו עוד בספרא ויקרא (דיבורא דחובה פרק יח ברייתא ה), וז"ל: 'והביא אותם' (ויקרא ה, ח) - אין לעוף פדיון, עכ"ל. הנה דהא דאין לעוף פדיון גזירת הכתוב הוא, ונלמד מתיבת 'אותם' (נראה דדרשינן 'אותם' ולא דמיהם). וצריך עיון מכאן וממעילה הנ"ל, דנראה דהוא סברא בעלמא, מפאת שלא נאמר פדיון אלא בבמה, או משום דאין מום פוסל בעוף, או מסברתנו מעלה וכנ"ל.²

ביאור ענין שיחיד פחות מציבור אחד

אחד אין נחשב חסרון - כן דייקתי **באתון דאורייתא** (כלל כב פ"סקא יג), מהא דפריה ורביה נחשב בפרק קמא דקידושין (לד): למצות עשה שלא הזמן גרמא, ואמאי, הא אין נוהגת ביום הכיפורים - לדיעות הסוברים (שאלתות שאילתא קסז; רמב"ם הלכות שביתת עשור פ"א ה"ה) דחמשה עינים דאורייתא. ועל כרחך, דכיון דנוהג כל השנה מלבד יום אחד, לא חשיב חסרון, וחשיב שפיר מצוה הנוהגת כל השנה.

וענין דאחד אין נחשב חסרון, יש לומר, דהוא מפאת חשבון ה'כוללי' אשר **לבעלי הרמז** (עיין זוה"ק ח"א רסב; פרדס רימונים שער ל פרק ח ד"ה מספר המעוגל), דהתכללות הפרטיים נחשב גם כן לדבר אחד.

ועיין במשנה (ק), מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד. אם אמר הרי עלי ס"א, מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחד, שכן הציבור מביא ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים ואחד, דיו ליחיד שהוא פחות מן הציבור אחד, עכ"ל המשנה.

ויש להבין ענין פחיתות היחיד מן הציבור אחד, דהציבור הנה הוא פרטים רבים - כל איש ישראל בפרט, ועל כן מהתכללות הפרטים האלה נעשה חשבון עוד אחד, היינו בחינת הכולל של הפרטיים. ומה שאין כן ביחיד דהוא רק פרט, אז אף אם מדריגתו גדולה ועצומה ושקולה ככל הציבור, וכמשה רבינו ע"ה שנאמר בו (שהש"א טד) שהיה שקול כששים רבוא, עם כל זה כיון דהוא רק איש אחד, אם כן הרי אין שם ענין התכללות הפרטיים, ועל כן ממילא הציבור גדול ממנו מפאת היות לציבור גם בחינת התכללות הפרטיים, דבחינת זאת היא גם כן אחד. וזהו הענין דפחיתות היחיד מן הציבור הוא אחד דייקא, וק"ל.

בשלמא עופות קדושת הגוף נינהו, ולא נאמר אלא בבמה, אלא עצים ולבונה וכלי שרת ליפרקו כו'. וברשי: עופות קדושת הגוף נינהו - דהן עצמן קריבין ואין צריכין קדושת כלי, עכ"ל.

ונראה לענ"ד מוכח מלשון הגמרא ורש"י הנ"ל, דאין הטעם לבד מפאת שלא נאמר פדיון כו', רק הטעם מפאת דקדושת הגוף נינהו. ואף על גב דבהמה נמי - משקדישה בפה הרי היא קדושה קדושת הגוף, עם כל זה אין קדושתה גמורה עדיין, כיון דטעונה כלי כלי בקבלת הדם (זבחים צז), וגם השחיטה טעונה כלי שרת - לדעת קצת (ראה רש"י סוטה ו: ד"ה קדש; תוספות זבחים מז. ד"ה איהו), ועל כן כיון שחסירה קדושת כלי יש לה פדיון.

מה שאין כן בעוף שכל מעשיה ביד (זבחים טד), אם כן אינה מחוסרת קדושת כלי, ועל כן הוי ליה הקדושת פה לבד כקדושת כלי, דוגמת ש"ס פסחים (לד), ענבים קאמרת, הכא בענבים של תרומה עסקינן, דקדושת פה דידהו כקדושת כלי דמאי (הואיל ואין טעונין כלי), אבל הני (מי החג) דבעו כלי (על כרחך), בפה לא עבוד רבנן מעלה, עכ"ל הגמרא.

ועל כן הכא נמי בעוף דאין צריך כלי, על כן הוי ליה הקדושת פה כקדושת כלי, והוי ליה כנתקדש בכלי, ולכן אין מועיל פדיון, וכמבואר במשנה (ק), הנמחות והנסכים שנטמאו, עד שלא קידשו בכלי יש להם פדיון, משקידשו בכלי אין להם פדיון. ובגמרא (קא), דמכלי שרת לא אשכחן דמיפריקו, וזהו שכתב רש"י - 'עופות קדושת הגוף נינהו - דהן עצמן קריבין ואין צריכין קדושת כלי', ודו"ק. ועיין עוד ברש"י (ד"ה אלא), ותראה כי כן כוונתו מבוארת להדיא.

ואולם יש לעיין בטעם זה בהא דאין פדיון לעוף, מש"ס זבחים (צב), בעי רבי אבין, חטאת העוף שהכניס דמה בצוארה בפנים (הכניסה בין המליקה להזייה - להיכל, מהו שתופסל משום 'וכל חטאת אשר יובא מדמה אל הקודש פנימה' וגו' ויקרא ו, כג), צוארה ככלי שרת דמי ומיפסל (שהרי לא הזוקקה בקבלת כלי, וזהו קל"יה, ומיפסל בהכנסת הדם שהכניסה בכלי להיכל), או דלמא כצואר בהמה, 'מדמה' אמר רחמנא - ולא בשרה (צוארה לאו כלי חשוב, רק כצואר בהמה, ובהמה שהכניסה משגשגטה והוציאה וקיבל דמה - לא מיפסלא, ד'מדמה' אמר רחמנא ולא בשרה) כו', עכ"ל הגמרא.

הרי שהש"ס מסופק בזה - בהא דאין עוף טעון כלי, אם הוא מפאת שאין צריך כלי באמת, או הוא מפאת שהתורה עשאתה והחשיבתו צוארו כלי, והוא כלייה. ואם כן אי נימא דהצואר הוא הכלי, אם כן משעת הקדושת פה עדיין שפיר הוא חסר קדושת כלי, שעל ידי המליקה הוא דמתקדש הדם בצואר, כדם בהמה המתקדש בכלי שרת, ואם כן עדיין שפיר ראוי שיועיל פדיון.

בסתירת הסוגיות אם מזבח עדיף מכלי שרת **עיין** בגמרא (טז). דאמר, ומגלן דמעלין בקודש, אמר רבי אחא בר יעקב, דאמר קרא (במדבר יז, ג) 'את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח' וגו', בתחלה תשמישו של מזבח ועכשיו גופו של מזבח, עד כאן. ומוכח דמזבח קדושתו עדיפא מכלי שרת, וזהו היפוך סוגיא דזבחים (כז), וגם היפוך סוגיא דעבודה זרה (מז), דמדמה בגדי כהונה - דהוי כלי שרת - למזבח.

ולאו קושיא היא, דכאן בסוגיין במזבח הנחשת של משה איירי, והוא היה כלי שרת - לא בנין לבד, וכמבואר בזבחים (ס), עיין שם, ואם כן כיון שמקריבין עליו קרבנות גם כן, לכן עדיפא משאר כלי שרת דהם רק כלי שרת לבד ואין בהם הקרבה, מה שאין כן מזבח אבנים דהוי בנין לבד ולא כלי, וכסוגיא דזבחים (כז) הנ"ל, על כן שפיר גריעא מכלי שרת, וזה פשוט.

ביטול תורה הותר רק בשביל פרנסה

בברכות (לה), תנו רבנן, 'ואספת דגנך' (דברים יא, יד), מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (יהושע א, ח) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפריך', יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר 'ואספת דגנך' - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל.

עיין שו"ת **ראבי"ה** (סימן קנא אות ב), הקשה דרבי ישמעאל אדרבי ישמעאל, דבברכות אמר דילא ימוש הוא לאו דווקא, ובסוגיין (טז): אמר לכן דמא, ששאל אותו מהו ללמוד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה 'לא ימוש' כו', עיין שם.

ולא הבנתי, דהא ההיתיר כאן הוא רק לגבי 'ואספת דגנך', לפרנס עצמו ובני ביתו, אבל הך דכאן דרצה ללמוד חכמת יונית לא בשביל פרנסה - רק בשביל ידיעת החכמה, אם כן על זה הרי לא אישתייר ה"ל ימוש, ושפיר אסור לבטל מתלמוד תורה עבור זה. ואולי זה כוונת תירוץ ז"ל שם, עיין שם.

טעמים שאין פדיון לעוף

אין פדיון לעוף - יומא (מא); וכריתות (כז); ובסוגיין (ק-קא). ועיין בסוגיין הטעם, שלא נאמר פדיון אלא בבמה (ראה ויקרא כז, יא-יג).

ועיין עוד מעילה (יב). דאמר, אבל הני עופות, כיון דאין מום פוסל בעופות - אין לעופות פדיון. ועיין שם בתוספות (ד"ה אבל) דכתבו, דטעם זה לאו דווקא, דהא מחוסר אבר נמי דפוסל בעופות (קידושין כד), מכל מקום אין לו פדיון, אלא עיקר הטעם כסוגיין, דלא נאמר פדיון אלא בבמה.

והנה לשון הגמרא כאן (קא), הוא, דמייתי ברייתא, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת שנטמאו - אין להן פדיון, שלא נאמר פדיון אלא בבמה. ופריך,

(א) שכתב: 'אלא עצים ולבונה - שלא קידשם בכלי, וכלי שרת, כי נטמאו ליפרקו, דהא לאו קדושת הגוף נינהו, אלא מכשירי קרבן הם'.
(ב) **המשך לשונו**: 'ועיין שם בספרא באתו עמוד (פרשה י ברייתא י), דאמר גם כן שאין לעוף פדיון, והביא בפירוש **הראב"ד** שם גמרא דכאן, שלא נאמר פדיון אלא לבהמה. וצריך עיון, דהא הספרא עצמו אומר בסמוך לזה טעם אחר, מקרא ד'אותם'.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com